चतुर्थः भागः

६. किं न्याय्यम् ?

चित्रं पश्यन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

प्रश्नाः

१. चित्रे के के सन्ति ? ते किं कुर्वन्ति ?

२. चित्रे विद्यमाना महिला किं कथयति ?

३. आभरणानि कः अपहृतवान् ?

SCERT TELANGANA

उद्देश्यम् - मानवजीवनमूल्यानां ज्ञापनम् । विविधसन्दर्भेषु नूतनानुभूतीनां परिचयः । नैतिकमूल्यानां शिक्षणम् ।

छात्रेभ्यः सूचनाः -

१. पाठं पठन्तु । अनवगतानां पदानां वाक्यानां च अधः रेखाङ्कनं कुर्वन्तु ।

२. अनवगतानि पदानि अधिकृत्य मित्रैः सह चर्चां कुर्वन्तु ।

३. अनवगतपदानाम् अर्थान् पदकोशस्य साहाय्येन अवगच्छन्तु ।

पुरा जयन्तीपुरस्य राज्ञः सोमसिंहस्य समीपे एकः विशिष्टः कपोतः आसीत् । तस्य नाम शान्तः । सः राज्ञः अतीव प्रियतमः, चतुरः सम्भाषणशीलश्च आसीत्। शान्तः अन्तःपुरे स्वेच्छया विहरति स्म । एकदा प्रातः अन्तःपुरात् बहिरागतस्य तस्य कर्णे पतितं यत् 'अरण्ये एकः अमृतवृक्षः अस्तीति, तत् फलं खादन्ति चेत् नित्ययौवनाः अजरामराश्च भवेयुः' इति । तच्छ्रुत्वा सः कपोतः यथा कथञ्चित् तत्र गत्वा तत् फलमानीय राज्ञे दास्यामीति निश्चयमकरोत् । परस्मिन् दिने सः कपोतः अत्यन्तसाहसेन अटवीं गत्वा तं पादपं दृष्ट्वा फलं छित्त्वा पुनः आगच्छन् आसीत् । तस्मिन् समये मार्गमध्ये सूर्यः अस्तं गतः । सर्वत्र अन्धकारः व्याप्तः ।

रात्रौ प्रतिगमनं कष्टमिति मत्वा कपोतः एकस्मिन् वृक्षे विश्रान्तिं स्वीकर्तुं निश्चित्य तस्य तरोः कोटरे अमृतफलं स्थापितवान् । तस्मिन् कोटरे एकः सर्पः निवसति स्म ।

आहारार्थं गतः स भुजङ्गः पुनरागत्य तत् फलं दृष्टवान् । खादितुमारभ्य अरुचिः इति मत्वा परित्यक्तवान् । एवं तत् फलं विषपूरितम् अभवत् । एतत् अजानन् कपोतः प्रातः तत् फलं स्वीकृत्य राजमन्दिरम् आगतवान् । फलं राज्ञे दत्त्वा तस्य विशेषताम् उक्तवान् च ।

SCERT TELANGANA

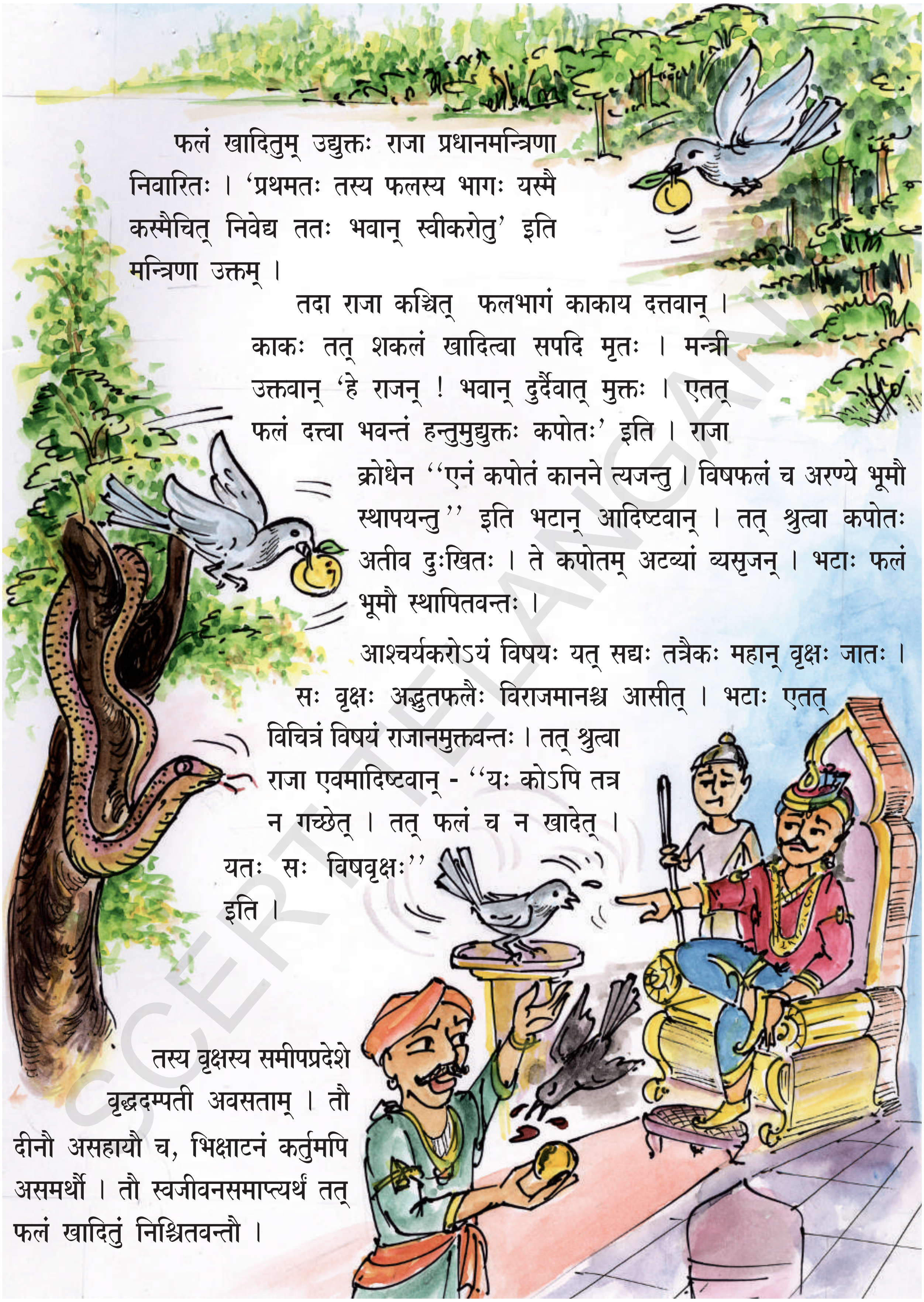

फलं खादितुम् उद्युक्तः राजा प्रधानमन्त्रिणा निवारितः । 'प्रथमतः तस्य फलस्य भागः यस्मै कस्मैचित् निवेद्य ततः भवान् स्वीकरोतु' इति मन्त्रिणा उक्तम् ।

तदा राजा कञ्चित् फलभागं काकाय दत्तवान् । काकः तत् शकलं खादित्वा सपदि मृतः । मन्त्री उक्तवान् 'हे राजन् ! भवान् दुर्दैवात् मुक्तः । एतत् फलं दत्त्वा भवन्तं हन्तुमुद्युक्तः कपोतः' इति । राजा क्रोधेन ''एनं कपोतं कानने त्यजन्तु । विषफलं च अरण्ये भूमौ स्थापयन्तु'' इति भटान् आदिष्टवान् । तत् श्रुत्वा कपोतः अतीव दुःखितः । ते कपोतम् अटव्यां व्यसृजन् । भटाः फलं भूमौ स्थापितवन्तः ।

आश्चर्यकरोऽयं विषयः यत् सद्यः तत्रैकः महान् वृक्षः जातः । सः वृक्षः अद्भुतफलैः विराजमानश्च आसीत् । भटाः एतत् विचित्रं विषयं राजानमुक्तवन्तः । तत् श्रुत्वा राजा एवमादिष्टवान् - ''यः कोऽपि तत्र न गच्छेत् । तत् फलं च न खादेत् । यतः सः विषवृक्षः'' इति ।

तस्य वृक्षस्य समीपप्रदेशे वृद्धदम्पती अवसताम् । तौ दीनौ असहायौ च, भिक्षाटनं कर्तुमपि असमर्थौ । तौ स्वजीवनसमाप्त्यर्थं तत् फलं खादितुं निश्चितवन्तौ ।

SCERT TELANGANA

रात्रौ स वृद्धः वृक्षस्य समीपं गत्वा फलद्वयं छित्त्वा गृहमानीतवान् । जायापती फले खादितवन्तौ, प्रभाते उत्थितवन्तौ स्वस्थौ तरुणौ आत्मानौ

दृष्ट्वा विस्मितौ अभवताम् । एनं विषयं महाराजः ज्ञातवान् । राजा तत्र गत्वा तौ वृद्धौ दृष्ट्वा विस्मितः अभवत् ।

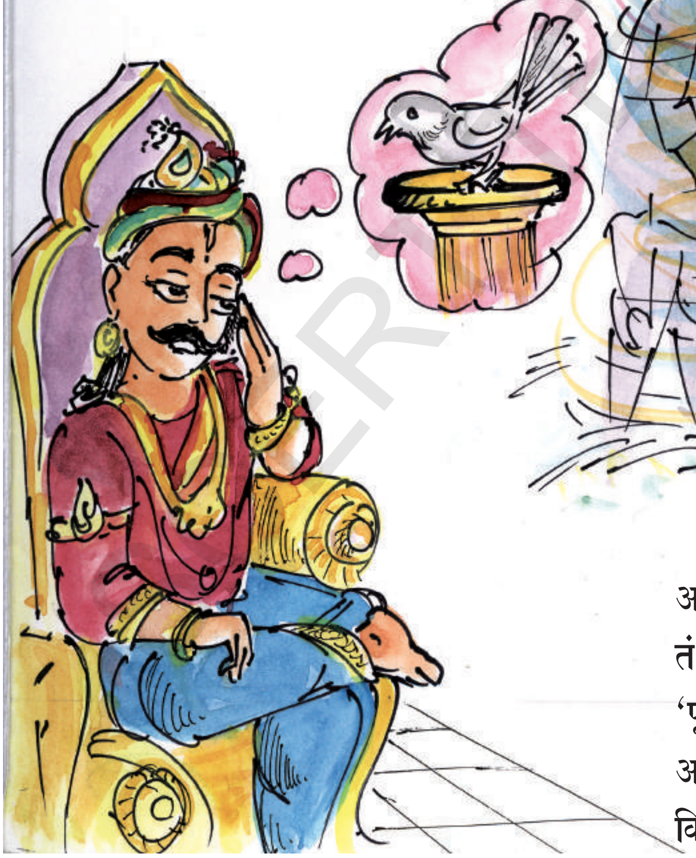

राजा सोमसिंहः कपोतेन आनीतं फलम् अमृतफलमेव इति ज्ञात्वा 'अहं निष्कारणेन तं दण्डितवान्' इति नितरां दुःखितः अभवत् । 'पूर्वापरम् अनालोच्य यत्किमपि क्रियते तत् अनर्थदायकं भवति । इतः परं सम्यक् विचिन्त्यैव दण्डनं करोमि' इति स निश्चितवान् ।

एतानि कुर्वन्तु

I. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

१. पाठ्यांशचित्राणि पश्यन्तु, चित्रे के के सन्ति ? ते किं कुर्वन्ति ?
२. राजा यदा दण्डनं कृतवान् तदा निर्दोषी शान्तः किमर्थं मौनेन स्थितवान् ?
३. राज्ञः कपोते प्रीतिः खलु ! भवतः प्रीतिपात्रं पक्षी कः ? किमर्थम् ?
४. भवद्भिः दृष्टस्य विवादस्य परिष्कारं वदन्तु ।

II. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

१. पाठस्थानि विशिष्टानि पदानि अन्विष्य लिखन्तु ।

उदा - अमृतफलम्, सम्भाषणशीलः

२. अधः दत्तानि वाक्यानि पठन्तु । पाठस्य आधारेण दोषान् निवार्य शुद्धवाक्यानि कुर्वन्तु ।

अ. न्यायान्यायविचारणम् अकृत्वा दण्डनं दातव्यम् ।

....

आ. रात्रौ कपोतः अमृतफलं सुरक्षितं भवतीति मत्वा स्वसविधे स्थापितवान् ।

....

इ. फलभक्षणेन हानिः नास्ति इति मन्त्रिणा उक्तम् ।

....

ई. नित्ययौवनौ भवितुं वृद्धदम्पतिभ्याम् अमृतफलं खादितम् ।

....

उ. राजा शान्तः कपोतः निष्कारणं दण्डितः इति ज्ञात्वा नितरां दुःखितः अभवत् ।

....

३. अधः दत्तं परिच्छेदं पठन्तु, तथा दत्तानां विकल्पप्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु।

बहोः कालात् पूर्वं विष्णुपुरम् इत्याख्यं राज्यं प्रतापसेनः पालयति स्म । प्रतापसेनस्य त्रयः पुत्राः । तेषां नामानि जयधीरः काशीनाथः धीमान् च ।

SCERT TELANGANA

एतान् त्रीन् पुत्रान् पिता गुरुकुलं प्रेषितवान् । विद्याभ्यासं कृतवतः स्वपुत्रान् राजा एकस्मिन् विरामदिने राजकार्यपरिशीलनार्थम् आस्थानं प्रति अनयत् । तस्मिन् समये राज्ञः पुरतः कश्चन विवादः जातः । सः विवादः परिष्करणीयः इति त्रीन् पुत्रान् आज्ञापयत् ।

अ. पुरा राजपुत्राः कुत्र पठन्ति स्म ? ( )

अ. पाठशालायाम् आ. गुरुकुले इ. गृहे

आ. विष्णुपुरं कः परिपालयति स्म ? ( )

अ. जयधीरः आ. धीमान् इ. प्रतापसेनः

इ. राजा स्वपुत्रान् राजकार्यपरिशीलनार्थं कुत्र अनयत् ? ( )

अ. आस्थानम् आ. अन्तःपुरम् इ. मन्दिरम्

ई. विवादः परिष्करणीयः इति राजा कान् आज्ञापयत् ? ( )

अ. भटान् आ. मन्त्रीन् इ. पुत्रान्

४. **पाठ्यांशस्य आधारेण अधः दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु।**

अ. शान्तः कुत्र गतवान् ? किं कृतवान् ?

आ. राजा शान्तं दण्डितवान् । किं तत् युक्तम् ? किमर्थम् ?

इ. अमृतफलं विषफलत्वेन कथं परिणतम् ?

ई. मन्त्री शान्तम् उद्दिश्य राजानं किमुक्तवान् ?

उ. वृद्धदम्पती किमर्थं मर्तुं चिन्तितवन्तौ ?

III. स्वीयरचना

१. **राजा शान्तं किमर्थं दण्डितवान् ?**

२. **सर्पेण अमृतफलभक्षणं न क्रियते चेत् किं भवति स्म ?**

३. **शान्तं दण्डितवानिति राजा दुःखितः । किमर्थम् ?**

४. **वृद्धदम्पती किमर्थं तत् फलं खादितुम् उद्युक्तौ । तयोः समस्याः काः? तासां परिष्कारः कथं करणीयः ?**

SCERT TELANGANA

IV. पदजालाभिवृद्धिः

१. अधः दत्तानि एकवचनपदानि बहुवचने परिवर्त्य स्वीयवाक्यानि लिखन्तु ।

अ. नदी - ....

आ. निर्णयः - ....

इ. निवासः - ....

ई. जन्तुः - ....

उ. मार्गः - ....

२. उदाहरणानुसारं दत्तानां पदानाम् आद्यक्षरमुपयुज्य अन्यपदानि लिखन्तु ।

उदा -	शान्तः -	शकटम्	शरत्	शारदा
अ.	सर्पः -	....	....	....
आ.	विषम् -	....	....	....
इ.	राजा -	....	....	....
ई.	सम्यक् -	....	....	....
उ.	मन्त्री -	....	....	....
ऊ.	कपोतः -	....	....	....
ऋ.	सह -	....	....	....
ॠ.	फलम् -	....	....	....

३. अधः दत्तानि वाक्यानि पठित्वा तस्य भावम् एकेन वाक्येन लिखन्तु ।

अ. कुटुम्बसमेतस्य राज्ञः निवासप्रदेशः .... ।

आ. न्याय्यं किम् अन्याय्यं किमिति वक्तुं सामर्थ्यम् .... ।

इ. अन्येषां दयाम् आश्रित्य स्थिताः जनाः .... ।

SCERT TELANGANA

४. भवतः इष्टफलानां नामानि लिखित्वा तेषां वर्णं रुचिं च लिखतु ।

फलस्य नाम	फलस्य वर्णः	फलस्य रुचिः

V. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

१. राजमन्दिरे प्रचलितं सन्दर्भं नाटकरूपेण प्रदर्शयन्तु ।

२. फलं खादितुम् उद्युक्तं राजानं मन्त्री यदि न निवारयेत् कथा कथं भवति स्म ? तस्य सन्दर्भस्य परिवर्तनं कृत्वा लिखन्तु ।

VI. प्रशंसा

१. पौर्वापर्यम् अविचार्य राजा कपोतं दण्डितवान् खलु ! भवतः मित्रेण कोऽपि दोषः क्रियते चेत् भवतः प्रतिस्पन्दनं कथं भवति ?

SCERT TELANGANA

VII. व्याकरणांशाः

१. **अधः दत्तानि वाक्यानि पठन्तु । रेखाङ्कितानि पदानि अवगच्छन्तु ।**

अ. छात्रः श्वः पाठशालां <u>गमिष्यति</u> ।

आ. अद्यतनबालाः श्वस्तनपौराः <u>भविष्यन्ति</u> ।

इ. वृक्षकः वृक्षः भूत्वा फलानि <u>दास्यति</u> ।

उपरितनवाक्येषु रेखाङ्कितानि पदानि भविष्यत्क्रियां सूचयन्ति । एतादृशक्रियापदानां '**लृट्**' इति व्यवहारः।

२. **अधः दत्तानि पदानि उपयुज्य वाक्यनिर्माणं कुर्वन्तु ।**

अ. भविष्यामः	आ. करिष्यन्ति	इ. द्रक्ष्यामः
ई. वदिष्यामि	उ. खादिष्यामः	ऊ. लेखिष्यन्ति

३. **अधः दत्तानि सन्धिपदानि पठन्तु । विवरणम् अवगच्छन्तु ।**

तत्रैव	= तत्र	+ एव	(अ + ए	= ऐ)
तवैश्वर्यम्	= तव	+ ऐश्वर्यम्	(अ + ऐ	= ऐ)
गङ्गौघः	= गङ्गा	+ ओघः	(आ + ओ	= औ)
ममौषधम्	= मम	+ औषधम्	(अ + औ	= औ)

उपरितनेषु उदाहरणेषु अ, आ इत्येताभ्यां वर्णाभ्याम् ए, ऐ इत्येतयोः परयोः '**ऐकारः**', ओ, औ इत्येतयोः परयोः '**औकारः**' आगतः ।

एतानि वृद्धिसन्धियुक्तानि पदानि ।

अ, आ इत्येताभ्यां वर्णाभ्याम् ए, ऐ इत्येतयोः परयोः **ऐकारः**
ओ, औ इत्येतयोः परयोः **औकारः** च पूर्वपरयोः स्थाने एकादेशो भवति ।

अयं **वृद्धिसन्धिः** इति उच्यते ।

SCERT TELANGANA

४. अधः दत्तानां पदानां विभजनं कुर्वन्तु ।

अ. एकैकम् = ... + ...

आ. महैश्वर्यम् = ... + ...

इ. दिव्यौषधम् = ... + ...

ई. देशौन्नत्यम् = ... + ...

उ. वसुधैव = ... + ...

५. अधः दत्तानां पदानां योजनं कुर्वन्तु ।

अ. अष्ट + ऐश्वर्याणि = ...

आ. जन + ऐक्यम् = ...

इ. परम + ओषधिः = ...

ई. वाक्य + ओघः = ...

उ. महा + औदार्यम् = ...

परियोजनाकार्यम्

पक्षिणां चित्राणि सङ्गृह्य पटे लेपयन्तु । तेषां नामानि विवरणं च विलिख्य प्रदर्शयन्तु ।

स्वीयमूल्याङ्कनम्

१. पाठ्यांशचित्रस्य आधारेण कथां स्वीयवाक्यैः वक्तुं शक्नोमि । आम् / न

२. पाठं पठित्वा वाक्यानि सम्यक्तया लेखितुं शक्नोमि । आम् / न

३. राजमन्दिरे सङ्घटितं विषयं नाटकरूपेण लेखितुं शक्नोमि । आम् / न

सत्येन रक्ष्यते धर्मः ।

SCERT TELANGANA

चतुर्थः भागः

७. स्फूर्तिः

चित्रं पश्यन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

प्रश्नाः

१. चित्रे के के सन्ति ?

२. ते किं कुर्वन्ति ?

३. चित्रं दृष्ट्वा भवान् किं ज्ञातवान् ?

उद्देश्यम् - क्रीडासु स्फूर्तिप्रदर्शनम् । लक्ष्यसिद्धेः प्रयत्नकरण-प्रोत्साहनसामर्थ्यसम्पादनम् ।

छात्रेभ्यः सूचनाः -

१. पाठं पठन्तु । अनवगतानां पदानां वाक्यानां च अधः रेखाङ्कनं कुर्वन्तु ।

२. अनवगतानि पदानि अधिकृत्य मित्रैः सह चर्चां कुर्वन्तु ।

३. अनवगतपदानाम् अर्थान् पदकोशस्य साहाय्येन अवगच्छन्तु ।

SCERT TELANGANA

(क्रीडाशिक्षकं प्रति शिष्यस्य लेखः ।)

भाग्यनगरम् ,
दिनाङ्कः १३-०२-२०१३.

श्रीमते क्रीडाशिक्षकाय नमः ।

भवतः पूर्वविद्यार्थी ऋत्विक् नामाहं लिखामि । अहम् अत्र कुशली। भवान् कुशली इति मन्ये । भवतः मार्गदर्शने चतुरङ्गक्रीडायां प्रथमपुरस्कारं लब्धवान् । एतं विषयं भवान् स्मरत्येव इति मन्ये । अस्यां चतुरङ्गक्रीडायां मया प्राप्तान् अनुभवान् भवतः सविधे विनिवेदयामि ।

पाठशालास्तरे अस्यां क्रीडायां भागं गृहीतवतां मम प्रत्यर्थित्वेन स्थितानां विद्यार्थिनां व्यूहप्रतिव्यूहान् एकमेकमिति पर्यायेण निर्जित्य, अन्ततः सर्वान् निर्जित्य अहं प्रथमस्थाने स्थितः । भवद्भिः दत्तेन प्रोत्साहनेन सह मम पितरावपि मह्यं प्रोत्साहं दत्तवन्तौ । पूर्वं नगर-मण्डलस्तरे चतुरङ्गस्पर्धासु भागं गृहीतवान् । तत्र तीव्रा स्पर्धा आसीत् । तस्मिन् समये प्रपञ्चस्तरस्पर्धासु प्रविष्टयोः रष्याक्रीडाकारयोः कास्परोव्, कार्पोव् इत्येतयोः मध्ये प्रवृत्तां स्पर्धामहम् परिशीलितवानस्मि ।

चतुरङ्गक्रीडायाम् अस्माकं देशस्य विश्वनाथन् आनन्दः, कोनेरु हम्पी इत्यादयः क्रीडाकाराः नितरां प्रसिद्धिं गताः । अहम् अनेकपर्यायेषु कृष्णक्रीडनकैः एव क्रीडितवान् अस्मि । श्वेतक्रीडनकैः क्रीडनं केषुचित् सन्दर्भेषु एव अहं विश्वनाथन् आनन्दस्य शैल्या क्रीडितवान् । गतराज्यस्तरस्पर्धायाम् अहं व्यूहप्रतिव्यूहौ कुर्वन्, सर्वान् पराजितान् कुर्वन्, चरमाङ्कपर्यन्तं आगतवान् । अकस्मात् तस्मिन् अन्तिमे पर्याये

SCERT TELANGANA

माधवनामकेन प्रत्यर्थिना सह क्रीडित्वा पराजितः भूत्वा द्वितीयस्थानं प्राप्तवान् । सः मदपेक्षया चतुरङ्गक्रीडने सुमहत् प्रावीण्यं प्रदर्शितवान् ।

अहं तदा कृष्णक्रीडनकैः क्रीडितवान् । मम प्रत्यर्थी श्वेतक्रीडनकैः अक्रीडत् । क्रीडा अत्यन्तम् उत्कण्ठतया प्राचलत् ।दुर्भेद्ये दुर्गे इव मम राजा प्रत्यर्थिसैनिकानां मध्ये आसीत् । मम प्रत्यर्थी स्वस्य मन्त्रिणं, शकटं (उष्ट्रं), गजं, भटौ एकम् अश्वं च राज्ञः सहायत्वेन स्थापितवान् । मम प्रत्यर्थी तस्य सैनिकान् मम निकटे अग्रे चालयन् मम बह्वीः समस्याः कल्पितवान् । अहं मम शकट-हय-गजानां साहाय्येन मम सैनिकान् अग्रे चालयन् प्रतिव्यूहं कृतवान् । तदा मम राज्ञः समीपे स्थितान् कतिपयान् सैनिकान् अहं परित्यक्तवान् ।

तस्य प्रतीकाराय प्रत्यर्थिनः शकटम्(उष्ट्रम्) एकं सैनिकं पराजितवान् । प्रत्यर्थिनः मन्त्री, मम राजनि बहुधा आक्रमणम् अकरोत् । तत्समये आवयोः द्वौ मन्त्रिणौ निर्गतौ ।

प्रत्यर्थी मम सैनिकान् पराजित्य, मां बलहीनम् अकरोत् । तथापि अहं महता धैर्येण, युक्त्या च मम गजम्, अश्वं चाग्रे चालयन् प्रत्यर्थिनः राज्ञः उपरि बहुधा अभियुज्य, तं बलहीनं कृतवान् । किन्तु तस्मिन् सन्दर्भे मम गजं नष्टवान् । ततः अहमत्यन्तं बलहीनतां गतः । मम प्रत्यर्थी मम राजानम् आक्रम्य तं निरुद्धवान् । अतः मम पराजयो जातः । अपि चाहं तस्य विकटपटुत्वं समयस्फूर्तिं च बहुधा प्रशंसितवान् । भविष्यन्तीषु स्पर्धासु अहं यथा प्रथमे स्थाने स्थातुं अर्हः स्यां तथा भवान् मह्यं पटुतरशिक्षणं कृपया प्रयच्छतु ।

इत्थं,
भवदीयः प्रियशिष्यः,
ऋत्विक् ।

सङ्केतः
सि.हेच्. साम्बशिवरावः,
गृहसङ्ख्या २३-२३-३०,
श्रीनिवासराव् पेट,
तृतीयमार्गः,
गुण्टूरु ।

शिष्यं प्रति क्रीडाशिक्षकस्य समाधानलेखः ।

गुण्टूरु (गर्तपुरी),
दिनाङ्कः - २१-०२-२०१३.

आयुष्मते ऋत्विजे मम शुभाशिषः ।

तव लेखं दृष्टवानस्मि । युष्माकं गृहे सर्वे कुशलिनः वा ? इतः पूर्वं त्वया लिखितानां लेखानाम् अपेक्षया अयं लेखः अत्यन्तम् आसक्तिजनकः अस्ति । चतुरङ्गक्रीडने त्वया अनुभूतान् क्लेशान् तव लेखेन विज्ञातवानस्मि । त्वं केन प्रकारेण प्रत्यर्थिनम् अभियुक्तवान् असि, तत्सर्वं मह्यं निवेदितवान् । तत् मम गर्वकारणम् । प्रत्यर्थिनः आक्रमणसमयस्फूर्तिः, व्यूहप्रतिव्यूहकल्पना, राजादीनां चालनप्रयोगादयः अंशाः त्वया सम्यक् एव ज्ञाताः । भवतः इतोऽधिकं शिक्षणम् आवश्यकमिति मन्ये । अहं त्वया अभिलषितेन विधानेन प्रत्यर्थिनां नियन्त्रणे उपयोज्याः जागरूकताः शिक्षयिष्यामि, आगामिराष्ट्रचतुरङ्गस्पर्धासु त्वां प्रथमस्थानं प्रापयितुं च यतिष्ये ।

इत्थं,
भवतः उपाध्यायः,
साम्बशिवरावः ।

सङ्केतः
ऋत्विक्,
गृह सङ्ख्या १८-११५,
कमलानगर्, चैतन्यपुरी,
भाग्यनगरम् ।

SCERT TELANGANA

एतानि कुर्वन्तु

I. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

१. भवन्तः कदापि लेखं लिखितवन्तः वा ? कान् प्रति लिखितवन्तः? किमर्थम् ?

२. लेखान् केषु सन्दर्भेषु लिखन्ति ?

३. प्राचीनकाले समाचारं कथं प्रेषयन्ति स्म ?

४. लेखाः वार्ताप्रेषणे कथमुपकुर्वन्ति ?

II. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

१. पाठे स्थितानां ग्रामाणां, मानवानां च नामानि पट्टिकारूपेण लिखन्तु ।

२. अधः दत्तानि वाक्यानि मातृभाषया अनुवदन्तु ।

अ. गृहे सर्वे कुशलिनः वा ?

आ. भवते मम अभिनन्दनानि ।

इ. भवतः इतोऽपि अधिकशिक्षणम् आवश्यकमिति अहं चिन्तयामि ।

ई. आगामिचतुरङ्गक्रीडायां सर्वान् जेतुम् उत्तमशिक्षणं दास्यामि ।

३. अधः दत्तं परिच्छेदं पठन्तु । तदाधारेण दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु ।

सुवर्णगिरिपालकस्य रत्नपालकस्य चतुरङ्गक्रीडने आसक्तिः आसीत् । समये लब्धे सति सः आस्थानप्रमुखैः सह क्रीडति स्म । सः केन सह वा क्रीडतु नाम विजयस्तु तस्यैव भवति स्म । सः विजयः तं बहु नन्दयति स्म ।

अ. उपरितनपरिच्छेदः कम् अंशं बोधयति ? परिच्छेदस्य शीर्षिकां रचयन्तु ।

.... ।

आ. सुवर्णगिरिं कः पालयति स्म ?

.... ।

इ. रत्नपालाय का क्रीडा रोचते ?

.... ।

SCERT TELANGANA

ई.　रत्नपालः प्रतिदिनं किं करोति स्म ?

.... ।

उ.　रत्नपालं कः नन्दयति स्म ?

.... ।

३. पाठमाधारीकृत्य अधः दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु ।

अ. ऋत्विक् स्वस्य उपाध्यायं प्रति कदा, कुत्र लेखं लिखितवान् ?

आ. ऋत्विक् कस्यां क्रीडास्पर्धायां भागं गृहीतवान् ?

इ. ऋत्विक् चतुरङ्गक्रीडायां कस्य प्रोत्साहं प्राप्तवान् ?

ई. ऋत्विक् केन सह स्पर्धां कृतवान् ?

उ. चतुरङ्गक्रीडायां भारतीयप्रसिद्धक्रीडाकाराः के ?

ऊ. ऋत्विक् उपाध्यायं किमिति प्रार्थितवान् ?

ऋ. उपाध्यायः ऋत्विजे किमिति लेखं लिखितवान् ?

III. स्वीयरचना

१. व्यायामोपाध्यायाः आगस्ट् १५, जनवरि २६ इत्यादिषु राष्ट्रियपर्वदिनेषु क्रीडाः क्रीडितुं शिक्षणं कथं यच्छन्ति ?

२. चतुरङ्गक्रीडाम् अधिकृत्य ज्ञातवन्तः खलु ! खो-खो क्रीडाविषये दशवाक्यानि लिखन्तु ।

३. क्रीडायां स्फूर्तिः नाम का ?

४. क्रीडायां विजेतारः पराजितेन सह कथं व्यवहरेयुः ?

५. विविधजनानुद्दिश्य लेखलेखनसमये तेषां सम्बोधनं कथं भवेत् ?

IV. पदजालाभिवृद्धिः

१. अधः दत्तानां रेखाङ्कितानां पदानां विरुद्धार्थकपदानि लिखन्तु ।

अ. जनपदस्तरे प्रथमपुरस्कारं स्वीकृत्य <u>आनन्दं</u> प्राप्तवान् । राष्ट्रस्तरे पुरस्कारं अप्राप्यापि .... न प्राप्तवान् ।

आ. चतुरङ्गे <u>जित्वा</u> सन्तोषं प्राप्तवान् । धावनक्रीडायां..........बाधां नानुभूतवान् ।

SCERT TELANGANA

इ. महान्तः देशभक्ताः देशगौरवं <u>वर्धितवन्तः</u> । मूर्खाः देशप्रतिष्ठां .... ।

ई. फल्गुनस्य कबड्डी क्रीडायां <u>प्रावीण्यमस्ति</u> । किन्तु क्रिकेट् क्रीडायां .... ।

उ. प्रज्ञा सम्यक् पठित्वा <u>उत्तीर्णा</u> अभवत् । शीला सम्यक् अपठित्वा .... अभवत् ।

२. अधः दत्तेषु पदेषु सम्बन्धरहितपदं कोष्ठकेषु लिखन्तु ।

अ. समपत्रम्-सङ्गणकम्-पिहितपत्रम्-अन्तर्देशीयपत्रम् । ( )

आ. कन्दुकम्-क्रीडनकम्-पुस्तकम्-ब्याट् । ( )

इ. उष्ट्रः-गजः-मेषः-अश्वः । ( )

ई. पाठशाला-विद्यालयः-वित्तकोशः-कलाशाला । ( )

३. रेखाङ्कितपदानाम् अर्थम्, लेखे तस्य पदस्य स्थानं च अवगच्छन्तु ।

प्रदेशः - विजयवाटिका,
दिनाङ्कः - २५-०७-२०१२.

सम्बोधनम् - प्रियमित्र !

लेखनीयः विषयः
जन्मदिनशुभाशयाः

समाप्तिसूचकम्
इति
भवतः मित्रम्

सङ्केतः

SCERT TELANGANA

४. मञ्जूषायां विद्यमानानि पदानि उपयुज्य अनुजाय पत्रं लिखन्तु ।

कुशलम्, अम्बायाः कृते, जनकस्य कृते,
पाठशालायाः , विरामः, सम्यक्, मम

५. अधः दत्तानि पदानि पठन्तु, पदयोः मध्ये सम्बन्धम् अवगच्छन्तु ।

अ. उत्तमः बालकः ।

आ. उत्तमा बालिका ।

इ. उत्तमं पुस्तकम् ।

ई. विशालं क्रीडाङ्गणम् ।

उ. सुदीर्घः मार्गः ।

ऊ. पीतवर्णा शाटिका

उपरितनपदेषु पूर्वपदानि **विशेषणपदानि** उत्तरपदानि **विशेष्यपदानि** । विशेषणपदं विशेष्यपदस्य लिङ्गं, वचनं विभक्तिं च अनुसरति ।

६. उपरि दत्तानाम् उदाहरणानाम् अनुसारं मञ्जूषातः विशेषणपदानि विशेष्यपदानि चित्वा वाक्यं रचयन्तु ।

नीला, श्वेतं, सुन्दरः,
उन्नतं, विनीलः, मधुरा,
विनीतः,

पुष्पम्, भवनम्, आकाशः,
समाजः, वेणी, भाषा,
विद्यालयः

अ. ....

आ. ....

इ. ....

ई. ....

उ. ....

ऊ. ....

ऋ. ....

SCERT TELANGANA

V. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

१. चतुरङ्गक्रीडायां भवतः आसक्तिः अस्ति । क्रीडाभ्यासं कर्तुमिच्छति । तदर्थं चतुरङ्गक्रीडाशिक्षकं प्रार्थयन् लेखं लिखतु ।

२. अधः दत्तं परिच्छेदं संस्कृतेन अनुवदन्तु।

ఆటలు మనల్ని ఎంతో ప్రభావితం చేస్తాయి, ఆటలద్వారా శారీరికాభివృద్ధితో పాటు మానసికానందం కూడా కలుగుతుంది. గెలిచినప్పుడు పొంగిపోవడం, ఓడినపుడు కృంగిపోవడమనేది జరుగనపుడే ఆటల్లోని నిజమైన ఆనందం మనకు కలుగుతుంది.

VI. प्रशंसा

१. ऋत्विक् चतुरङ्गक्रीडायां माधवेन पराजितः । स्वयं पराजितोऽपि सः माधवं कथम् अभिनन्दितवानिति लिखन्तु ।

२. भवतां पाठशालापक्षतः केचन क्रीडास्पर्धासु भागं गृहीत्वा प्रथमपुरस्कारं प्राप्तवन्तः । भवान् तान् प्रशंसन् शुभाशयपत्रं रचयतु ।

VII. व्याकरणांशाः

१. अधः दत्तानि वाक्यानि पठित्वा रेखाङ्कितपदानि अवगच्छन्तु ।

गणेशः <u>पार्वतीपरमेश्वरौ</u> नमति ।

अहं मम <u>मातापितरौ</u> नमामि ।

पुरुषार्थाः चतुर्विधाः । ते च <u>धर्मार्थकाममोक्षाः</u> ।

पार्वतीपरमेश्वरौ - पार्वती च परमेश्वरः च ।

मातापितरौ - माता च पिता च ।

धर्मार्थकाममोक्षाः - धर्मः च अर्थः च कामः च मोक्षः च ।

उपरि दत्तानि **द्वन्द्वसमासस्य** उदाहरणानि ।

SCERT TELANGANA

२. अधः दत्तानां समासानां विग्रहवाक्यानि लिखन्तु ।

अ. पौत्रपितामहौ

आ. गुरुशिष्यौ

इ. शाकपाकौ

ई. सीतारामौ

उ. सुखदुःखे

ऊ. रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्नाः

३. अधः दत्तानां पदानां योजनं कुर्वन्तु सन्धिनामानि च लिखन्तु ।

अ. वस्त्र + आपणम् = ...

आ. सर्व + ईश्वरः = ...

इ. देव + ऐश्वर्यम् = ...

ई. परम + औदार्यम् = ...

उ. परम + ईश्वरः = ...

ऊ. साधु + उक्तिः = ...

४. अधः दत्तानां पदानां विभजनं कुर्वन्तु । सन्धिनामानि च लिखन्तु ।

अ. प्रेषयतीति = ...+ ....

आ. उन्नतासनम् = ... + ...

इ. हितोपदेशः = ... + ...

ई. अमृतौदनम् = ... + ...

उ. परोपकारः = ...+ ....

ऊ. राष्ट्रैक्यम् = ... + ...

SCERT TELANGANA

परियोजनाकार्यम्

आकाशवाण्या, दूरदर्शनेन वा वार्ताः श्रुण्वन्तु । तासु क्रीडासम्बद्धाः वार्ताः एकत्र विलिख्य कक्ष्यायां श्रावयन्तु ।

स्वीयमूल्याङ्कनम्

१. वार्तानां सम्प्रेषणे लेखाः कथम् उपयुज्यन्ते इति वक्तुं शक्नोमि ।	आम् / न
२. पाठं धारालतया पठितुं पाठस्थक्रियापदानि अभिज्ञातुं च शक्नोमि ।	आम् / न
३. विविधलेखाः कथं लेखनीयाः इति जानामि ।	आम् / न
४. चतुरङ्गक्रीडामुद्दिश्य शिक्षकाय लेखं लेखितुं शक्नोमि ।	आम् / न

असाधुं साधुना जयेत् ।

SCERT TELANGANA